

SPIS TREŚCI

I. HUMANISTYCZNE PODSTAWY OCHRONY ŚRODOWISKA

Anna Oksiak-Podboraczyńska, <i>Fenomen procesu chorobowego w filozofii medycyny Adama Wrzosa</i>	9
Anna Mirecka, <i>Próba określenia potrzeb osób zwiedzających Warszawski Ogród Zoologiczny</i>	27
Mirosława Parlak, <i>Wiedza i świadomość ekologiczna uczniów klas trzecich szkół podstawowych i ich rodziców</i>	49
Grzegorz Hołub, <i>Human dignity, speciesism, and the value of life</i>	81
Marcin Klimski, <i>The need for adequate argumentation for the protection of biotic community</i>	97
Wojciech Bołoz, Stanisław Jaromi, Zbigniew Karaczun, Zbigniew Łepko, Andrzej Papuziński, Ryszard F. Sadowski, <i>Ekofilozoficzne przesłanie encykliki „Laudato si”</i>	109
Nikolai Mihailov, Lidia Sakelarieva, <i>Environmental alarmism: the Club of Rome and its critics</i>	129

II. PRZYRODNICZE PODSTAWY OCHRONY ŚRODOWISKA

Anna Augustyniuk-Kram, <i>Niezamierzony transport propaguli grzybów pleśniowych do biomu Antarktyki a zdolność rozwoju w niskich temperaturach</i>	149
--	-----

III. PRAWO I ZARZĄDZANIE ŚRODOWISKIEM

Agnieszka Klimska, <i>Towards the praxis of a sustainable knowledge-based economy</i>	169
---	-----

IV. TECHNOLOGIE ŚRODOWISKOWE

Dorota Bogumił, <i>Wpływ metod obróbki wstępnej biomasy na wydajność otrzymywania biogazu</i>	191
---	-----

V. SPRAWOZDANIA

Kamil Karaban, <i>Wizyta na Uniwersytecie Rolniczym Islandii, 10-14 października 2016 r.</i>	207
--	-----

Lista recenzentów <i>Studia Ecologiae et Bioethicae</i> tomu 14(2016)1-4	211
--	-----

TABLE OF CONTENTS

I. HUMANISTIC GROUNDS FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION

Anna Oksiak-Podboraczyńska, <i>The phenomenon of the disease in Adam Wrzosek's philosophy of medicine</i>	9
Anna Mirecka, <i>An attempt to identify the needs of visitors to the Warsaw Zoological Garden</i>	27
Mirosława Parlak, <i>Ecological knowledge and awareness of parents and their children in primary schools' third classes</i>	49
Grzegorz Hołub, <i>Human dignity, speciesism, and the value of life</i>	81
Marcin Klimski, <i>The need for adequate argumentation for the protection of biotic community</i>	97
Wojciech Bołoz, Stanisław Jaromi, Zbigniew Karaczun, Zbigniew Łepko, Andrzej Papuziński, Ryszard F. Sadowski, <i>Ecophilosophical Message of Encyclical „Laudato si”</i>	109
Nikolai Mihailov, Lidia Sakelariewa, <i>Environmental alarmism: the Club of Rome and its critics</i>	129

II. NATURAL GROUNDS FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION

Anna Augustyniuk-Kram, <i>Unintentional transport of fungal propagules to the Antarctic biome – growth opportunities at low temperatures</i>	149
--	-----

III. LAW AND ENVIRONMENTAL MANAGEMENT

Agnieszka Klimska, *Towards the praxis of a sustainable knowledge-based economy* 169

IV. ENVIRONMENTAL TECHNOLOGIES

Dorota Bogumił, *Effect of methods pretreatment of biomass for yield of biofuels* 191

HUMANISTYCZNE PODSTAWY
OCHRONY ŚRODOWISKA

ANNA OKSIĄK-PODBORĄCZYŃSKA¹

Fenomen procesu chorobowego w filozofii medycyny Adama Wrzosa

Streszczenie

Artykuł podejmuje próbę odtworzenia definicji pojęcia choroby w ujęciu Adama Wrzosa, myśliciela i lekarza praktyka, żyjącego i aktywnie działającego na przełomie XIX i XX wieku, członka Poznańskiej Szkoły Historii Medycyny, jednego z fundatorów Wydziału Lekarskiego na Uniwersytecie Poznańskim.

W artykule, autorka analizuje definicję choroby sformułowaną przez Wrzosa w artykule „Określenie pojęcia choroby”. Choć definicja zaproponowana przez Wrzosa w tymże artykule nie jest definicją wprost, to trafnie oddaje podejście do problemu definiowania choroby w polskiej szkole filozofii medycyny.

Słowa kluczowe: Adam Wrzosek, filozofia medycyny, choroba, definicja choroby, pojęcie choroby

1. Medycyna w filozoficznej interpretacji Adama Wrzosa

Adam Wrzosek nie był filozofem *sensu stricto*, ale w swych pracach z zakresu medycyny często podejmował zagadnienia ogólnofilozoficzne. Ścisły związek obu tych dyscyplin był dla niego oczywisty. Świadczy o tym zwłaszcza fakt powołania przez niego do życia wydawanego do dnia dzisiejszego czasopisma naukowego „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, które popularyzuje ścisły związek tych

¹ Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Zielonogórskiego, Instytut Filozofii, al. Wojska Polskiego 71a, 65-762 Zielona Góra, aniasumo@poczta.fm

nauk. Nie bez znaczenia pozostaje też jego znaczący wkład w organizację i reformowanie programów studiów medycznych, w których starał się zagwarantować filozofii stałe miejsce na uczelniach medycznych. Jak stwierdza Michał Musielak, poznański uczony: „nie pisał bowiem prac, które podejmowałyby podstawowe problemy natury teoretycznej, a więc kwestie zasad, na jakich opiera się medycyna. Niemniej doceniał jej znaczenie, szczególnie z perspektywy historyka medycyny, jako dziedziny posiłkowej” (Musiela, Zamojski 2012: 179). Właśnie dzięki takiemu interdyscyplinarnemu podejściu, Wrzosek „bez wątpienia należał do najwybitniejszych wychowawców młodziży lekarskiej na ziemiach polskich pierwszej połowy XX wieku. Uczył słowem i przykłądem – co mu przychodziło niezwykle ławo, był bowiem profesorem o nieskazitelnym charakterze. Jego słowa pokrywały się z czynami” (Meissner 2001: 80). Kwalifikacje moralne ujawniały się także w jego podejściu do nauki, w tym zwłaszcza w eksponowaniu jej społecznego charakteru i postrzeganiu roli lekarza.

Niemniej jednak nie spotkamy w pracach Wrzoska takiej filozofii, do jakiej przyzwyczajony jest czytelnik – konkretnej, skupionej na problemie filozoficznym i z wyraźnie określonym stanowiskiem, z pytaniami i odpowiedziami – Wrzosek raczej skupiał się na aspektach odtwórczych i w takim też, historycznym kontekście publikował swoje refleksje nad filozoficznymi determinantami życia i prac tych autorytetów świata medycyny, które uznawał za godne propagowania. Prace Wrzoska zawierają przez to niezwykle bogaty rejestr biogramów polskich medyków, którzy na kwestie medyczne patrzyli przez pryzmat filozofii. To właśnie dzięki tym pracom widać, jak Wrzosek refleksyjnie podchodził do medycyny – dziedziny jednocześnie praktycznej, ale i filozoficznej.

Wkład profesora Adama Wrzoska w rozwój polskiej historii i filozofii medycyny pozostaje nieoceniony. Warto zatem zwrócić uwagę na to, jak ogromną rolę odgrywała filozofia w całej twórczości Wrzoska. Można zaryzykować stwierdzenie, że wątki filozoficzne są w jego publikacjach w zasadzie wszechobecne i wszystko, co badał i czym się zajmował, postrzegał właśnie przez pryzmat filozofii. Trudno w przypadku pojmowania choroby, chorego, zdrowia mówić wyłącznie

o kwestiach biologicznych i anatomicznych (przynajmniej u uczonych tamtego okresu) – zawsze będzie również pojawiał się wątek definicji i pojęcia choroby, zdrowia – czegoś, co nie jest odrębnym bytem, ale określeniem, opisem zjawiska.

2. Lekarz i filozofia: nauka przez pryzmat filozofii

W filozofii medycyny Adama Wrzoska lekarz był traktowany nie tylko jako wysokokwalifikowany specjalista, ale także jako przedstawiciel elity intelektualnej społeczeństwa. Już w *Propedeutyce lekarskiej* wyraził przekonanie większości polskich lekarzy, że talent do wykonywania tego zawodu, jest co prawda, konieczny, ale nic nie znaczy, jeśli nie jest poparty gruntowną wiedzą i umiejętnościami. Dlatego, aby dobrze wykonywać swój zawód, lekarz musi prezentować dobrą orientację w wiedzy ogólnej. Filozofia jest tym obszarem wiedzy, który u młodego adepta sztuki medycznej ma ukształtować otwarty umysł, dzięki czemu lekarz w przyszłości będzie trafniej diagnozował, lepiej zrozumie potrzeby pacjenta i będzie wiedział, jak się nim trzeba zaopiekować. Można domniemywać, że filozofia (w myśl przekonań Wrzoska) była potrzebna studentom medycyny również po to, by dzięki niej lepiej rozumieli swoje powołanie i misję, jaką mają w społeczeństwie wypełniać. Wrzosek jako praktykujący lekarz, ale i przede wszystkim organizator nauki na kierunkach medycznych, ze wszelkich miar pragnął, by zawód ten w Polsce szczylił się nieskazitelną opinią, a przedstawiciele tegoż zawodu byli nie tylko solidnie wykształceni, ale dzięki posiadanym kwalifikacjom moralnym i fachowym potrafili także zyskać społeczny autorytet. Lekarz to człowiek z powołaniem, który ma nieść pomoc ludziom. W czasach, kiedy Adam Wrzosek zajmował się organizacją studiów na kierunkach medycznych w Polsce, zawód lekarza takim autorytetem się jeszcze nie cieszył. Dlatego czuł się zobowiązany do tego, aby poprawić sytuację materialną polskich lekarzy i społeczną rangę wykonywanego przez nich zawodu.

Jak się wydaje, Wrzosek upatrywał przyczyn niezbyt wysokiego prestiżu społecznego swego zawodu właśnie w niedostatku wykształcenia filozoficznego. Filozofia przez wieki stanowiła matkę wszelkich

nauk, a jej wpływ na medycynę wydawał się oczywisty. „Związki medycyny z filozofią, z której wyrosła, były niezwykle silne przez wiele wieków, w zasadzie do XIX stulecia. Wówczas, w okresie negowania wszystkiego, co mgliste, nie dość precyzyjnie określone, rodziła się współczesna medycyna, zwana nauką. Pożyteczny sceptycyzm przerodził się jednak w naiwny scjentyzm, w zasadę negowania wszystkiego, czego nie dało się łatwo zbadać i udowodnić, stosując dostępne ówczesne metody. W tym też czasie Claude Bernard (1813-1878), fizjolog – mistrz medycyny doświadczalnej, głosił powszechnie przyjmowane hasło, że jedyną filozofią godną człowieka nauki, jest brak wszelkiej filozofii. Ta utrzymująca się postawa, negująca wartość filozofii była jak najbardziej wyrazem określonego filozoficznego stanowiska, którego pejoratywne następstwo stanowiło zamykanie się medycyny wyłącznie w obrębie nauk przyrodniczych i ich metodologii” (Halasz 2011: 115-116). W takich właśnie realiach przyszło też żyć, tworzyć i działać Wrzosekowi, który przyjął zgoła odmienne podejście co do miejsca filozofii i nauk humanistycznych w medycynie. W jego czasach zaczęło dominować podejście, które dziś w dwudziestym pierwszym wieku jest nadal bardzo często spotykane, w którym medycyna kojarzona jest niemal wyłącznie z biologią, anatomią, techniką, a nie ma już miejsca na filozofię, etykę. Zanikło gdzieś holistyczne postrzeganie pacjenta jako części wszechświata, którą stanowi wraz ze swoją chorobą czy zdrowiem.

Wrzosek uważał zatem, że „lekarz powinien być filozofem. Nie powinny mu być obce najważniejsze zagadnienia filozoficzne jako człowiekowi, który należy do kwiatu inteligencji w społeczeństwie. (...). Studiowanie filozofii, nie mówiąc już o tym, że znakomicie kształci umysł i przyczynia się do wyrobienia samodzielnego na świat poglądu, ma jeszcze dla medyka tę dobrą stronę, iż chroni go od zbyt jednostronnego sposobu myślenia pod wyłącznym wpływem nauk przyrodniczych” (Wrzosek 1939: 37). Filozoficzne wykształcenie jest lekarzowi niezbędne, by ten zagwarantowany miał szerszy horyzont postrzegania pacjenta w szerszym kadrze. Aby pacjenta dobrze zdiagnozować, zrozumieć, wyleczyć i pomóc dojść do zdrowia, musi być on postrzegany szerzej niż tylko w perspektywie rejestrowanych